

УДК 94(438)"1918/1939":373.3/.5.014

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2024.30.23>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ДРУГІЙ ПОЛЬСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Кондратюк Віктор,
аспірант

Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID ID: 0000-0002-3264-5132

У статті висвітлюються особливості державної політики міжвоєнної Польщі у галузі освіти. Головний акцент зроблено на початковому шкільництві, позаяк цей тип шкіл був домінуючим у структурі навчальних закладів у східних воєводствах країни. Найбільш гострою у цих регіонах упродовж міжвоєнного двадцятиліття залишалася проблема україномовного шкільництва.

Освітнє законодавство Другої Польської республіки умовно можна поділити на два періоди: перший – роки правління урядів національних демократів (1918–1926); другий – перебування при владі урядів «санатії» (1926–1939).

Підкреслимо, що становлення системи національної освіти в Польщі відбувалося у складних політичних та соціально-економічних умовах, зумовлених руйнівними наслідками Великої війни, відсутністю належної матеріальної бази, багатонаціональним складом держави, існуванням різних моделей шкільної освіти на польських землях, що раніше входили до складу Австро-Угорщини, Росії та Німеччини.

У перші роки після відновлення незалежності Польщі прийнято низку важливих законів, що регулювали діяльність закладів початкової освіти. Серед вагомих здобутків цього періоду назвемо впровадження обов'язкової безкоштовної загальної освіти для дітей, відновлення та розбудову шкільної інфраструктури, зростання мережі початкових шкіл на всій території держави.

Значні зміни в освітній системі Польської держави відбулися у зв'язку зі шкільною реформою 1932 р. Нижчою її ланкою залишалася початкова школа як базова основа системи польської освіти. Нововведенням стало запровадження організаційного і програмного диференціювання початкових шкіл, навчальні програми яких мали складатися в такий спосіб, аби учні мали можливість переходити з одного типу шкіл в інші, з нижчих до вищих.

Зауважимо, що система шкільної освіти була важливим компонентом національної політики польських урядів міжвоєнної доби. Від моменту приєднання території Західної України до складу Польщі простежувалася дискримінація освітніх закладів із національними мовами викладання, більшість з яких була початковими школами. Це знайшло своє відображення у Законі «Про організацію шкільництва», ухваленому Сеймом 31 липня 1924 р.

Основним типом початкової школи до кінця міжвоєнної доби стала двомовна (утраквістична) школа. Вона давала змогу здобувати білінгвістичну освіту і водночас була дієвим інструментом асиміляції національних меншин, у т. ч. українців. У другій половині 1930-х років українське початкове шкільництво в Польщі опинилося під загрозою повної ліквідації.

Ключові слова: Друга Польська республіка, нормативно-правові акти, освітня політика, початкове шкільництво.

Kondratyuk Victor. Legal regulation of the activities of primary education institutions in the Second Polish republic

The article highlights the peculiarities of the state policy of interwar Poland in the field of education. The main emphasis is on primary schooling, since this type of school was dominant in the structure of educational institutions in the eastern voivodships of the country. The problem of Ukrainian-language schooling remained the most acute in these regions during the interwar twenty years.

The educational legislation of the Second Polish Republic can be conditionally divided into two periods: the first is the years of the National Democrats' governments (1918–1926); the second is the period of the "sanation" governments (1926–1939).

It should be emphasized that the formation of the national education system in Poland took place in difficult political and socio-economic conditions caused by the devastating consequences of the Great War, the lack of an adequate material base, the multinational composition of the state, and the existence of different models of school education in the Polish lands that were previously part of Austria-Hungary, Russia, and Germany.

In the first years after the restoration of Poland's independence, a number of important laws were adopted to regulate the activities of primary education institutions. Among the significant achievements of this period are the introduction of compulsory free general education for children, the restoration and development of school infrastructure, and the growth of the network of primary schools throughout the country.

Significant changes in the educational system of the Polish state occurred in connection with the school reform of 1932. The lowest level of the system remained the primary school as the basic foundation of the Polish education system. An innovation was the introduction of organizational and programmatic differentiation of primary schools, whose

curricula were to be designed in such a way that students could move from one type of school to another, from lower to higher.

It should be noted that the school system was an important component of the national policy of Polish governments in the interwar period. Since the annexation of the territories of Western Ukraine to Poland, there has been discrimination against educational institutions with national languages of instruction, most of which were primary schools. This was reflected in the law "On the Organization of Schooling," adopted by the Sejm on July 31, 1924.

By the end of the interwar period, the main type of primary school was the bilingual (uraquistic) school. It provided bilingual education and, at the same time, was an effective tool for assimilating national minorities, including Ukrainians. In the second half of the 1930s, Ukrainian primary schooling in Poland was threatened with complete elimination.

Key words: *Second Polish Republic, legalacts, educational policy, primary schooling.*

Питання розвитку шкільництва та освітнього законодавства держав, у складі яких перебували українські землі в різні історичні періоди, дотепер залишаються актуальними темами досліджень. Важливим чинником, що актуалізує проблему, є з'ясування характеру освітньої політики урядів міжвоєнної Польщі щодо українців. Серед першочергових завдань, які мала вирішувати нова влада, було забезпечення гарантованих Конституцією 1921 р. прав українського населення навчатися рідною мовою, можливості здобуття якісної освіти в державних закладах з урахуванням культурно-освітніх потреб українців. Це завдання особливо актуалізувалося на теренах Західної Волині, адже тут в умовах російського панування шкіл з українською мовою навчання не було взагалі. У нашому дослідженні основний акцент зроблено на комплексному аналізі нормативно-правової бази початкової освіти у Другій Польській республіці, який дає змогу з'ясувати правовий статус україномовних шкіл та характер освітніх процесів на західноукраїнських землях у міжвоєнний період.

Польське законодавство в галузі початкового шкільництва у міжвоєнний період не було предметом комплексного аналізу в дослідженнях науковців. Окремі аспекти задекларованої тематики висвітлюються в роботах українських і польських істориків. Проблемам розвитку освіти, у т. ч. початкової, на польських землях у міжвоєнну добу присвячено наукові розвідки Л. Алексієвець [1; 2]. Перебіг освітніх реформ у Польщі 1920–1930-х років дослідила А. Василюк [3]. Політика Другої Речі Посполитої у галузі початкової освіти у 1932–1939 рр. була предметом уваги М. Галая [4]. Автор розглядає проблему на матеріалах Тернопільського воєводства. Ґрунтовною є робота О. Рудої [5], котра своє дослідження присвятила комплексному вивченню національно-освітньої політики Польської держави у 1920–1930-х роках, її реалізації у національній, освітній та мовній сферах. Певну увагу авторка приділяє висвітленню законодавства Польщі в галузі початкової, середньої та вищої освіти. Проблеми початкового шкільництва у міжвоєнній Польщі, підготовки учительських кадрів для цього типу навчальних закладів висвітлюються у роботах польських дослідників К. Санойци [6], Й. Садовської [7], Й. Кульпи [8], К. Тшебятівського [9], М. Фальського [10] та ін. Становищу українського шкільництва на польських землях у добу міжвоєнної присвячено праці У. Врублевської [11], М. Іваніцького [12], М. Сирника [13], С. Мауерсберга [14].

Мета статті – на основі аналізу нормативно-правових актів органів законодавчої та виконавчої влади дослідити політику Другої Польської республіки в галузі початкового шкільництва, показати особливості правового статусу україномовних початкових шкіл у міжвоєнній Польщі.

Формування нової системи національної освіти у відновленій польській державі відбувалося у складних політичних та соціально-економічних умовах. Серйозні труднощі зумовлювалися, насамперед, руйнівними наслідками Першої світової війни, відсутністю достатніх матеріальних та кадрових ресурсів для розбудови освітньої галузі. До того ж на момент відновлення кордонів Другої Речі Посполитої на її території діяла шкільна система країн-подільниць – Пруссії, Австро-Угорщини та Росії. Як наслідок, істотно різнилися підходи до вирішення освітнього питання на землях російської, австрійської та пруської займанщини. Саме тому одними з пріоритетних напрямів культурної політики Польської держави після відновлення незалежності стали реформування національної школи і розбудова єдиної польської освітньої системи.

Уже в перші роки незалежного існування Польської держави влада заявила про готовність до кардинальної реформи освітньої системи країни, а розбудова шкільництва, зокрема початкового, стала одним із пріоритетних завдань державної політики. У своєму зверненні до польського народу від 7 листопада 1918 р. т. зв. люблінський Тимчасовий уряд народної республіки, очолюваний Ігнацієм Дашинським, серед першочергових заходів державного будівництва визначив «упровадження початкової обов'язкової і безкоштовної світської шкільної освіти», доступної для всіх верств населення [15].

Серед законодавчих документів, які визначали засади державної політики Польщі в освітній сфері, одним із перших став Закон «Про всезагальну обов'язкову освіту», датований 7 лютим 1919 р. [16]. Цим

документом для всіх дітей віком від 7 до 14 років запроваджувалося обов'язкове безкоштовне навчання у семирічній початковій школі. Воно могло відбуватись як у державній, так і в приватній школі або в домашніх умовах за державними навчальними програмами (рівень знань учня під час іспиту мав засвідчити шкільний інспектор).

У будь-якій місцевості, де впродовж останніх трьох років проживало не менше 40 дітей у віці від 7 до 14 років, гміна зобов'язана була відкрити державну початкову школу [16, s. 192]. У разі коли кількість дітей була меншою, дозволялось об'єднувати учнів із різних місцевостей в окрузі до 3 км. Зауважимо, що закон про шкільний обов'язок стосувався всіх дітей шкільного віку, котрі проживали в адміністративних межах однієї гміни. Документ передбачав покарання батьків чи опікунів у разі порушення ними вимог про обов'язкове навчання дітей [16, s. 192].

Упровадження обов'язкової шкільної освіти на теренах Польщі мало відбуватися поетапно. Передбачалося, що в перехідний період, доки не будуть створені повні семирічні початкові школи, зберігатимуться діючі заклади з чотирирічним обов'язковим і трирічним додатковим чи п'ятирічним обов'язковим і дворічним додатковим навчанням [16, s. 193]. На підставі розпорядження міністра віросповідань і народної освіти Я. Лукасевича від 8 серпня 1919 р. про впровадження додаткового навчання з метою «заохочення до подальшого навчання» усі учні початкових шкіл, у яких навчання тривало менше ніж сім років, зобов'язані були відвідувати шкільні заняття в обсязі не менше ніж чотири години на тиждень упродовж навчального року до часу досягнення ними чотирнадцятирічного віку [17, s. 246].

Незважаючи на загалом прогресивний характер документу, який уніфікував систему початкової шкільної освіти в Польщі та запровадив обов'язкову освіту для дітей шкільного віку, він мав і низку серйозних недоліків. Зокрема, положення Декрету про дозвіл організації шкіл із чотири- та п'ятирічним терміном навчання, а також можливість обов'язкового навчання поза школою створювало умови для різноманітних маніпуляцій, що у цілому порушувало принципи демократичної освіти, сприяло формуванню вибіркового підходу до шкільництва [10, s. 68].

Недоліком освітньої системи перших років існування Польської держави було й те, що реалізація закону про шкільний обов'язок нагряпляла на великі труднощі через суттєвий брак матеріальних ресурсів, зокрема шкільних приміщень, обладнання, а також відсутність відповідної кількості вчительських кадрів. Поза тим у рамках виконання постанов вказаного документа розпочалася стрімка розбудова мережі початкових шкіл по всій країні. Кількість цього типу навчальних закладів зростає з 18 404 шкіл і 2 431 836 учнів у 1910 р. до 27 414 шкіл і 3 197 008 учнів у 1921/22 н. р. [5, с. 156]. У подальші роки розбудова мережі початкових шкіл у Польщі відбувалася повільнішими темпами. Зауважимо, що до кінця існування Другої Речі Посполитої не вдалося повністю реалізувати положення закону про обов'язкове семирічне навчання. Станом на 1939 р. у початкових школах навчалося 4 701 200 учнів, що становило 90% усіх дітей шкільного віку [5, с. 156].

Отже, незважаючи на заходи, які вживалися урядом із метою подолання неграмотності серед дітей шкільного віку, значна частина молоді й надалі не відвідувала освітніх закладів навіть початкового рівня. Особливо складним було становище початкової освіти в сільській місцевості, де навчання здебільшого проходило в однокласних школах, штатні розписи яких налічували усього один або два вчителі, а рівень організації навчального процесу був надзвичайно низьким, без дотримання чітко визначених програм навчання.

Гострою залишалася й проблема підготовки вчителів, брак яких особливо відчувався на селі. Запроваджені декретом 1919 р. учительські семінарії, що передбачали п'ятирічне навчання [18, s. 280–185], не встигали готувати потрібні кадри. У 1923 р. лише 60% учителів мали фахову освіту, а на початку 30-х років цей показник зріс до 80% [19, с. 499].

Із метою уніфікації управління та контролю за системою освіти в червні 1920 р. польський Сейм прийняв Закон «Про тимчасовий устрій шкільних властей». У ньому зазначалося, що вище керівництво загальною освітою здійснюватиме у Польщі *Міністр віросповідань і народної освіти* [20, s. 872]. Водночас усю територію держави було поділено на шкільні округи, очолювані кураторами. *Кураторів шкільних округів* призначав Начальник Держави за поданням профільного міністра. До їхньої компетенції належали керівництво і нагляд за всіма науковими та науково-виховними інституціями за винятком вищих шкіл. Шкільні куратори затверджували вчителів і директорів приватних шкіл, зверталися із запитами до профільного міністра у справі призначення чи звільнення директорів і учителів державних шкіл. Міністерство приймало рішення про відкриття чи закриття середніх шкіл, надання прав державних приватним школам. Безпосередній нагляд над школами здійснювали т. зв. *візитатори*, відповідальні за їхній науковий і виховний рівень. Поділ території країни на шкільні округи не був постійним, час від часу здійснювалася їх реорганізація. Їх кількість коливалася від 9 до 11 [7, s. 18]. Нижчий

управлінський щабель шкільної адміністрації представляли *шкільні інспектори*. Вони здійснювали загальний нагляд над початковим шкільництвом і адміністрування ним.

Зауважмо, що через труднощі державного фінансування повоєнної відбудови початкової освіти на місцях частину роботи по організації і утриманню початкових шкіл держава змушена була перекладати на органи місцевого самоврядування. Саме цим пояснюємо прийняття польським сеймом у лютому 1922 р. *Закону «Про організацію і утримання державних початкових шкіл»*, відповідно до якого заснуванням та утриманням шкіл повинні були опікуватися держава і місцева влада [21, s. 285]. Ст. 2 Закону визначала, що план шкільної мережі та зміни до нього в тому чи іншому регіоні розробляв шкільний інспектор, а затверджував його на підставі рішення шкільної повітової ради куратор шкільного округу. Згідно з документом, ступінь організації школи залежав від кількості дітей шкільного віку, які проживали в конкретній місцевості. Так, якщо число дітей шкільного віку не перевищувало 60, то школа мала бути 1-класна, за кількості від 61 до 100 – 2-класна, від 101 до 150 – 3-класна, від 151 до 200 – 4-класна, від 201 до 250 – 5-класна, від 251 до 300 – 6-класна, а якщо кількість дітей у місцевості перевищувала 300, то створювалась 7-класна школа. Чисельність учителів, які працювали в школі, визначалася співвідношенням один учитель на один клас, тобто однокласна школа могла мати в штаті одного, двокласна – двох учителів і т. д. [21, s. 285].

Кошти на будівництво й утримання державних початкових шкіл мали виділятися з державного бюджету, а також покриватися за рахунок надходжень від гмінних і повітових органів місцевого самоврядування. Частину фінансування здійснювали як добровільні внески комунальні союзи, певні кошти надавали спеціальні фонди, приватні меценати. Відповідно до закону, держава покривала видатки на наукове, матеріальне забезпечення навчального процесу, утримання бібліотек, а гміна виділяла кошти на утримання приміщення школи, її зовнішнє облаштування, оплачувала комунальні послуги, опалення, утримання технічного персоналу [21, s. 285].

17 лютого 1922 р. було ухвалено ще один документ – Закон *«Про будівництво державних початкових шкіл»*. Він стосувався матеріального забезпечення початкових шкіл. Відповідно до Закону, гміна зобов'язувалася забезпечити школу відповідним приміщенням, виділити землю під забудову, на шкільний город і спортивний майданчик. До обов'язків гміни входило будівництво житла для вчителів [22, s. 286].

Зауважимо, що освітні закони від 17 лютого 1922 р. вирішували чимало нагальних питань, особливо тих, які були пов'язані з фінансуванням початкових шкіл. Водночас реалізація Закону *«Про організацію і утримання державних початкових шкіл»* мала негативні наслідки в організації шкільництва в сільській місцевості. Заснування повної семикласної школи було можливим лише за умови проживання в даній шкільній окрузі не менше 300 дітей шкільного віку. Як наслідок, сільські райони, що мали низьку щільність населення, позбавлялися можливості утримувати семикласну школу. Такими були переважно східні воєводства Польщі. Тут виразно домінувало сільське населення, а його щільність була невисокою. Відповідно, вимоги Закону *«Про організацію і утримання державних початкових шкіл»* створювали чималі перепони для повноцінного навчання місцевих дітей. Саме тому на Волині та Поліссі переважали одно- і двокласні малокомплектні школи.

Варто акцентувати увагу на тому, що система шкільної освіти була важливим компонентом національної політики польських урядів міжвоєнної доби. Політика національної асиміляції національних меншин, яку на початку 1920-х років проводила народова демократія, позначилася на стані шкільництва земель, приєднаних до Польщі у 1918–1923 рр. Від моменту інкорпорації територій Західної України до складу нової держави спостерігалася дискримінація національного шкільництва. Це знайшло своє відображення у Законі від *«Про організацію шкільництва»* (більш відомого як «закон Грабського» (*ustawa lex Grabski*)), ухваленому польським сеймом 31 липня 1924 р. [23]. Цим документом встановлювалися засади шкільництва для етнічних меншин, які діятимуть до кінця міжвоєнного періоду. Дія Закону поширювалася на територію східних та північно-східних воєводств Речі Посполитої.

Закон покладав утримання національних шкіл «на змішаних за національним складом теренах» на місцеві громади, надаючи державну підтримку утраквістичним (двомовним) школам. У документі зазначалося, що основним типом державної школи є віднині двомовна школа [23, s. 1213], завдання якої полягає у тому, щоб виховувати «дітей польської і непольської національностей на добрих громадян держави у взаємній пошані до їхніх національних особливостей». Саме *утраквістична школа* мала стати одним із дієвих інструментів асиміляції українського населення. Приватні школи етнічних меншин створювалися на тих самих засадах, що й польські. У ст. 4 Закону зазначалося, що учні всіх типів початкових шкіл із національною мовою викладання повинні були вивчати державну (тобто польську) мову, а також історію Польщі та предмет «Сучасна Польща» на рівні, який даватиме змогу згодом продовжити навчання в середніх польськомовних або двомовних школах.

Закон про шкільництво 1924 р. передбачав щорічне подання місцевими жителями декларацій про запровадження на території кожного шкільного округу того чи іншого типу школи. Для відкриття національної школи у місцевостях, де проживало не менше 25% українців, білорусів чи литовців, слід було подати шкільному інспектору 40 декларацій від батьків дітей, котрі виявили бажання навчати своїх дітей рідною мовою. Однак у разі коли одночасно подавалися заяви з проханням про польську мову викладання (не менше 20 декларацій), то школа автоматично ставала двомовною. У всіх інших випадках мовою викладання в школах мала бути польська [23, s. 1213].

Значні зміни в освітній системі Другої Польської республіки мали місце у зв'язку зі шкільною реформою 1932 р. Її ініціатором став міністр віросповідань і народної освіти Я. Єнджеєвич. Закон від 11 березня 1932 р. «Про організацію системи освіти» увійшов в історію під назвою «шкільна реформа 1932 р.», або т. зв. «єджеєвічівка» [24]. Він передбачав модернізацію шкільної освіти з метою унормування організації навчання.

Новий закон уніфікував структуру освітнього устрою Польської держави. Нижчою її ланкою залишалася *початкова школа*, яка згідно з законом була базовою основою системи польської освіти. Однак нововведенням стало запровадження організаційного і програмного диференціювання початкових шкіл: *школа першого ступеня* включала чотири класи; *школи другого ступеня* передбачали шість років навчання; *школи третього ступеня* були розраховані на сім років навчання [24, s. 640–641]. Навчальні програми початкових шкіл мали бути складені в такий спосіб, аби учні могли переходити з одного типу шкіл в інші, з нижчих до вищих.

Реформою визначалися й нові правила формування шкільної мережі. Вони були викладені у виданому роком пізніше документі, що називався «*Статут початкової школи*» (1933 р.). Нова школа I ступеня мала налічувати від 60 (раніше 40) до 120 учнів, у школі II рівня мали навчатися від 121 до 210 учнів, школа III ступеня відкривалася за умови наявності від 211 до 310 і більше учнів [7, s. 105–106]. Такий розподіл шкіл за кількістю учнів створював нерівні умови доступу до освіти дітей із сільських районів і міст. У сільській місцевості, де було мало дітей шкільного віку і недостатньо вчителів, переважали семирічні школи першого ступеня. Це помітно ускладнювало (головно через розрив у навчальній програмі) доступ сільських дітей до середніх та вищих навчальних закладів, адже школи II–III ступенів відкривалися лише у великих населених пунктах, куди дітям із малих сіл важко було дістатися. Як наслідок, чимало сільських дітей, особливо зі східних воєводств, були позбавлені можливості здобувати освіту. Наприклад, у 1934–1935 н. р. кількість таких дітей на території Польщі сягала понад 900 тис [4, с. 138].

Реформа охопила й *систему підготовки педагогів*. Відбулася ліквідація колишніх п'ятирічних учительських семінарій, які готували вчителів для шкіл першого ступеня. Відтепер навчання учителів початкових шкіл мали здійснювати трирічні *педагогічні ліцеї* (базовою для них була програма гімназії) та дворічні т. зв. *педагогії* (базувалися на програмі загальноосвітнього ліцею) [24, s. 643].

Важливим нововведенням законодавства 30-х років стало правове регламентування *приватних закладів освіти різних рівнів*. Закон від 11 березня 1932 р. «Про приватні школи та наукові і виховні заклади» регулював діяльність приватних освітніх установ на території Польщі [25, s. 545–546]. У ст. 1 Закону йшлося про те, що контроль за закладами приватної освіти, виховними і науковими інституціями здійснював міністр віросповідань і народної освіти. Саме він вирішував питання про відкриття школи та її ліквідацію, учительський склад, призначення директора, здійснював нагляд за дотриманням навчальних програм.

Зауважимо, що з метою успішної реалізації реформи зміни торкнулися і *системи управління освітою*. На підставі розпорядження міністра віросповідань і народної освіти від 7 липня 1932 р. усю територію держави було поділено на вісім *шкільних округів*: Брестський, Краківський, Люблінський, Львівський, Познанський, Варшавський, Віленський та Луцький [26, s. 1241]. У липні 1933 р. Указом президента Польщі шкільні округи розділено на шкільні *районні інспекторати*. Останні охоплювали територію одного або декількох повітів того чи іншого воєводства і очолювалися *шкільним інспектором*, котрий підпорядковувався куратору шкільної округи [27, s. 895–896]. До обов'язків останнього належали керівництво, педагогічний і адміністративний нагляд над державним і приватним початковим шкільництвом та дошкільним вихованням на підпорядкованому йому терені. Нижчою управлінською ланкою системи шкільної освіти стали *шкільні райони*, створені на підставі розпорядження міністра віросповідань і народної освіти від 14 липня 1933 р. [28, s. 1135–1138]. Така управлінська вертикаль органів освіти Польської республіки проіснувала до кінця міжвоєнного періоду.

Отже, одним із пріоритетних напрямів культурної політики Польської держави після відновлення незалежності стала розбудова системи національної освіти. Цей процес проходив у складних політичних

та соціально-економічних умовах, у яких перебувала Польща після Першої світової війни. До того ж у кордонах нової держави опинилися землі, значну частину мешканців яких становили етнічні меншини, котрі прагнули задоволення своїх національно-культурних прав. Освітнє питання стало однією з ключових проблем, яка потребувала нагального вирішення польською владою.

Вагомими здобутками перших років становлення польської освітньої системи стало запровадження обов'язкової безкоштовної загальної освіти для дітей віком від 7 до 14 років, відновлення шкільної інфраструктури, зростання кількості дітей, охоплених початковою освітою на всій території держави.

Важливим етапом у процесі уніфікації освітнього устрою Польської держави стала шкільна реформа 1932 р., т. зв. «сджеєвічувка». Вона передбачала модернізацію шкільної освіти з метою унормування організації навчання. Усі початкові школи поділено на три рівні: 1–4-класні (I рівень), 5–6-класні (II рівень), 7-класні (III рівень). Навчальні програми цих шкіл мали формуватися так, аби учні мали можливість переходити з одного типу шкіл в інший, із нижчих до вищих. Відповідно до закону, початкова семирічна школа й надалі залишалася базовою основою системи шкільної освіти Польщі.

Серед новацій освітнього законодавства 1930-х років – правове регламентування приватних закладів освіти, у т. ч. початкових. Закон передбачав посилення контролю над приватними школами, що негативно відобразилося на шкільництві національних меншин, адже більшість українських, єврейських чи німецьких початкових шкіл були приватними.

Важливо акцентувати увагу й на тому, що з моменту відродження Польської держави освітня сфера розглядалась як важливий елемент її національної політики, а школа – як інструмент асиміляції національних меншин. Упродовж усього міжвоєнного двадцятиліття спостерігалася тенденція до зменшення кількості початкових шкіл із національними мовами викладання і водночас зростання чисельності польських та двомовних (т. зв. утравквістичних) навчальних закладів. У другій половині 1920-х – на початку 1930-х років потужного асиміляційного тиску зазнали й україномовні школи. Як наслідок, до кінця міжвоєнного періоду українське початкове шкільництво опинилося на межі повної ліквідації.

Література:

1. Алексієвєць Л. Розвиток освіти на польських землях у 1918–1926 рр. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2008. Вип. 14. С. 235–238.
2. Алексієвєць Л. Реформа шкільної освіти і розбудова вищої школи Польщі у міжвоєнний період (1918–1939 рр.). *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія «Історія»*. 2003. Вип. 1. С. 207–211.
3. Василюк А.В. Реформи шкільної освіти в Польщі: історія й сучасність : монографія. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 340 с.
4. Галай М. Освітня політика Другої Речі Посполитої у сфері початкової освіти у 1932–1939 роках (за матеріалами Тернопільського воєводства). *Гуманітарний журнал*. 2012. Вип. 2–3. С. 135–144.
5. Руда О. Національно-освітня політика урядів Польщі щодо населення Галичини в 20–30-х роках ХХ століття: реалізація та рецепції. / НАН України, Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича. Львів, 2019. 802 с.
6. Sanojca K. Relacje polsko-ukraińskie w szkolnictwie państwowym południowo-wschodnich województw Drugiej Rzeczypospolitej. Kraków: Poligrafija Salieziańska, 2013. 477 s.
7. Sadowska J. Jędrzejewiczowska reforma oświaty w latach 1932–1933. Białystok: Uniwersytet w Białymstoku. Instytut Historii. 1999. 429 s.
8. Kulpa J. Kształcenie nauczycieli szkół powszechnych w Polsce w latach 1918-1939. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wrocław–Warszawa–Kraków Kraków, 1963. 176 s.
9. Trzebiatowski K. Szkolnictwo powszechne w Polsce w latach 1918–1932. Monografie z dziejów oświaty pod redakcją Łukasza Kurdybachy, tom XII. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1970. 367 s.
10. Falski M. Koncepcja szkoły powszechnej i jej roli w ustroju szkolnictwa w okresie międzywojennym w Polsce. *Rozprawy z Dziejów Oświaty*. 1958. № 1. S. 169–217. *Rozprawy z Dziejów Oświaty*. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Rozprawy_z_Dziejow_Oswiaty/Rozprawy_z_Dziejow_Oswiaty-r1958-t1/Rozprawy_z_Dziejow_Oswiaty-r1958-t1-s169-217/Rozprawy_z_Dziejow_Oswiaty-r1958-t1-s169-217.pdf
11. Wróblewska U. Polityka oświatowa państwa polskiego wobec mniejszości narodowych, grup etnicznych i wyznaniowych zamieszkujących Kresy Wschodnie w II RP. *Nauka*. 2011. № 2. S. 109–124.
12. Iwanicki M. Oświata i szkolnictwo ukraińskie w Polsce w latach 1918–1939. Siedlce : Wyd. Uczelniane WSP w Siedlcach, 1975. 272 s.
13. Syrnyk M. Ukraińcy w Polsce 1918–1939. Oświata i szkolnictwo. Wrocław : Krynica desing studio. 1996. 186 s.
14. Mauersberg S. Szkolnictwo powszechne dla mniejszości narodowych w Polsce w latach 1918–1939. Wrocław ; Warszawa ; Kraków : Ossolineum, 1968. 230 s.
15. Do ludu Polskiego. *Kalendarium*. URL: <https://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/lublin-1918-tymczasowy-rzad-ludowy-republiki-polskiej-manifest/>

16. Dekret o obowiązku szkolnym. *Dziennik Praw Państwa Polskiego* (далі - *D. Pr.P.P.*). 1919. № 14. Poz. 147. S. 192–197.
17. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie zaprowadzenia nauki uzupełniającej w myśl Dekretu o obowiązku szkolnym. *Dziennik Urzędowy MWRiOP* (далі - *Dz.Ur. MWRiOP*). 1919. R. 2. Nr 9. Poz. 4. S. 246–247. European Legislation Identifier. URL: <https://eli.gov.pl/eli/DU/1919/443/ogl/pol>.
18. Dekret o kształceniu nauczycieli szkół powszechnych w Państwie Polskim. *D. Pr.P.P.* 1919. № 14. Poz. 185. S. 280–285.
19. Зашкільняк Л.О. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2002. 759 с.
20. Ustawa z dnia 4 czerwca 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej* (далі - *Dz. U. R. P.*). 1920. № 50. Poz. 304. S. 872–873.
21. Ustawa z dnia 17 lutego 1922 r. o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół powszechnych. *Dz. U. R. P.* 1922. Nr. 18. Poz. 143. S. 285.
22. Ustawa z dnia 17 lutego 1922 r. o budowie publicznych szkół powszechnych. *Dz. U. R. P.* 1922. Nr. 18. Poz. 144. S. 285–286. Internetowy System Aktów Prawnych (далі: ISAP). URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19220180144/O/D19220144.pdf>
23. Ustawa z dnia 31 lipca 1924 r., zawierająca niektóre postanowienia o organizacji szkolnictwa. *Dz. U. R. P.* 1924. № 79. Poz. 766. S. 1212–1214. ISAP. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19240790766/O/D19240766.pdf>
24. Ustawa z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa. *Dz. U.* 1932. Nr 38. Poz. 389. S. 639–645. ISAP. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19320380389/O/D19320389.pdf>
25. Ustawa z dnia 11 marca 1932 r. o prywatnych szkołach oraz zakładach naukowych i wychowawczych. *Dziennik Ustaw (dalej - Dz.U.)*. 1932. № 33. Poz. 343. S. 545–546. ISAP. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19320330343/O/D19320343.pdf>
26. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 7 lipca 1932 r. o okręgach szkolnych. *Dz.Ur.* 1932. № 63. Poz. 589. S. 1241. Internetowy System Aktów ISAP. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19320630589/O/D19320589.pdf>
27. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 4 lipca 1933 r. o organizacji obwodowych władz szkolnych. *Dz.U.* 1933. Nr. 50. Poz. 389. S. 895–896. ISAP. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19330500389/O/D19330389.pdf>
28. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 14 lipca 1933 r. o podziale okręgów szkolnych na obwoły szkolne. *Dz. U.* 1933. Nr. 61. Poz. 459. S.1135–1138.